

Hus eller hytte?

En studie av norske fritidsboliger

Eli Støa, Bendik Manum og Margrethe Aune, NTNU

I løpet av de siste tiårene har vi i Norge sett at stadig flere nye fritidsboliger har karakter av å være "bolig nummer to". Det vil si at de har tilnærmet samme størrelse, standard og komfort som "primærboliger". Utvikingen reiser en rekke spørsmål og utfordringer knyttet til forbruk, energi og miljø. Dette er noe av bakgrunnen for forskningsprosjektet "Leisure and Sustainable Development: part of the problem or part of the solution?" som er støttet av Norges Forskningsråd gjennom programmet MILJØ 2015. Prosjektet omhandler i tillegg til fritidsboliger også studier av fritidsbåter, -utstyr og -transport, og er et samarbeid mellom Vestlandsforskning, SIFO og NTNU. Et overordnet formål med forskningsprosjektet er å bidra til kunnskap som er relevant for politikk og planleggingsstrategier for et mer bærekraftig fritidsforbruk. I denne artikkelen presenterer vi noen foreløpige resultater fra den delen av dette forskningsprosjektet som omhandler fritidsboliger. Arbeidet har en tverrfaglig tilnærming som innebærer at fritidsboligen sees som en del av en dynamisk boligkultur der materielle og arkitektoniske rammer spiller sammen med brukernes praksis og med deres verdier og holdninger når det gjelder ulike "boligarener".

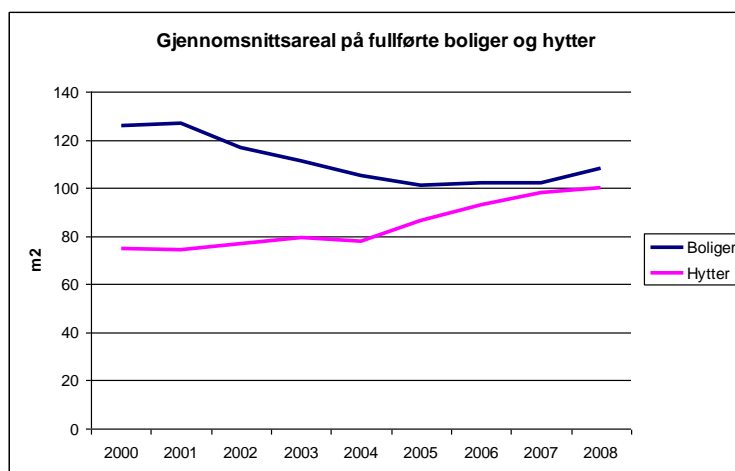
Undersøkelsene forsøker primært å belyse to tema. Det ene er å se etter eventuelle sammenhenger mellom utviklingen av norske byer og deres boligområder og utviklingen vi ser innenfor hytter og fritidsboliger. Et viktig spørsmål i denne sammenheng er om fortettingsstrategien har ført til en økende "flukt" fra byen i fritiden. Et annet spørsmål er hvordan vi skal forstå utviklingen. Tradisjonelt har det vært en sterk kobling mellom hytter og enkelt friluftsliv. Hva representerer de nye og velutstyrte fritidsboligene i forhold til de gamle mer primitivt utstyrte hyttene i denne sammenheng? For å belyse disse spørsmålene har forskningsprosjektet omfattet en landsdekkende spørreundersøkelse og en serie dybdeintervjuer. Det er også gjennomført intervjuer og studier av markedsføring ved en større hyttemesse. I tillegg er det gjort en sammenlignende studie av et nytt boligprosjekt i København og et fritidsleilighetskompleks på Oppdal.

Fra rammer om et enkelt liv nær naturen til et miljøproblem?

Den norske hytta, eller "fritidsboligen" som i dag er en mer beskrivende betegnelse, inngår i en sammensatt tradisjon. Sommerhus, landsted, seter, koie og bu er betegnelser som beskriver ulike former for hytter eller fritidsboliger. De forskjellige tradisjonene er knyttet til beliggenhet, arkitektoniske løsninger så vel som til ulike bruksmåter og til ulike idealer og verdier.

I dag finnes det mer enn 400.000 fritidsboliger i Norge og ca. 2 millioner "primærboliger" (SSB, 2009). Nesten halvparten av norske husholdninger eier eller disponerer en hytte og de siste årene har det blitt bygget ca. 6500 nye hytter årlig (SSB, 2008a). Størrelsen på nye hytter har økt vesentlig de siste tiårene og

gjennomsnittlig areal på nye hytter var i 2008 ca. 100 m², det vil si at de nærmer seg størrelsen på en gjennomsnittlig ny leilighet (SSB, 2008b+c se figur 1).

Figur 1: Tall fra byggearealstatistikken viser at størrelsen på nye fritidsboliger er nesten tilsvarende størrelsen på nye leiligheter (etter SSB, 2008b+c)

Fritidsboliger utgjør en voksende sektor når det gjelder forbruk av areal og energi. I perioden 1994-2001 økte energiforbruket i fritidsboliger med 35 % mot bare 5 % i boligsektoren for øvrig (Gurigard et al 2004). Dette, sammen med økningen i fritidstransporten, har satt hytter og fritidsboliger på dagsorden i miljødebatten. Man har også blitt mer oppmerksomme på negative konsekvenser av utviklingen i hyttesektoren når det gjelder bevaring av sårbart plante- og dyreliv og for ivaretagelse av landskapskvaliteter og kulturmiljøer (Taugbøl et al, 2000).

Mulige drivkrefter

Et viktig spørsmål i forbindelse med de senere tiårenes fokus på urbanisering, fortetting og utbygging av sentrumsnære boliger, er om hytter representerer en nødvendig og ønsket kontrast for dem som velger en urban boform. Kanskje fungerer de som en flukt fra byen og som en forutsetning for å "holde ut i byen", slik det framkommer i sitatet under:

"Jeg blir tiltrukket av en hektisk storby, men også av det rolige livet som eksisterer på et mindre sted [..]. – Med én bolig i Oslo og en på Nesodden har jeg heldigvis mulighet til å leve ut flere sider ved meg selv [..] I byen dyrker jeg det urbane og sosiale. [..] På Nesodden har jeg tid til å nyte omgivelsene. [..] Det gjør det mulig for meg å holde ut livet i byen bedre" (Intervju med Grethe Kjensli i Henne Interiør, september 1999)

Dette, som kan betegnes som en "kompensasjons-teori", altså at vi kompenserer for manglende kvaliteter i våre hverdagsomgivelser med å dra mer på hytta for å oppleve stillhet og nærhet til naturen, er noe vi undersøker i dette prosjektet. Dersom fortettingsstrategien som blant annet er begrunnet i ønsket om redusert energibruk til transport og oppvarming av bygninger og dermed en mer bærekraftig byutvikling, fører til at flere drar ut av byen på fritiden, er det ikke opplagt at den totale effekten for miljøet er fordelaktig.

Det er gjort lite forskning på dette. En undersøkelse fra Oslo (Holden & Norland, 2004) viser at omfanget av lange ferier og flyreiser er større blant folk som bor i sentrale byområder med høy tetthet og blant de som ikke har tilgang til hage. Men Holden & Norlands undersøkelse gir ikke grunnlag for å si at det er de fysiske egenskapene ved boligene som forårsaker dette, eller om det henger sammen med et større og mer komplekst bilde der urbane livsstiler er nært knyttet til høy mobilitet. Vi har derfor ønsket å undersøke dette nærmere. I tillegg kan det være interessant å undersøke om det er særlige egenskaper ved byen og byboligene folk "flykter" fra. I så fall kan være mulig å påvirke veksten i hyttebruk gjennom måten vi planlegger og utformer våre byer.

Hvorfor hytte?

Today's use of recreation homes can be seen both as a reaction and an adaptation to modernization processes" (Kaltenborn, 1998:133)

Det foreligger en god del forskning på hvorfor folk har hytte og hva hytta betyr for folk. Kaltenborn (1998) beskriver hvordan hytta kan sees som en reaksjon på "det moderne liv", spesielt "byliv", noe som samsvarer med den tidligere omtalte "kompensasjonsteorien" (Winston & Norris, 2009). En variant av samme tilnærming er å se hytta som et tilfluktsted, et sted for flukt fra byen, på engelsk gjerne betegnet som "the escape-theory" som innebærer at husholdninger *".. purchase second homes in order to achieve some dimensions of lifestyle that is not available at their primary residence"* (Hall & Müller, 2004b:12). Hvis dette er tilfellet, kan man tenke seg at "hyttebehovet" kan reduseres ved å tilføre primærboligen noen av de dimensjonene som savnes i det moderne hverdagslivet, for eksempel tilgang på natur, stillhet og rekreasjonsmuligheter eller muligheter for å påvirke utforming av boliger andre fysiske omgivelser.

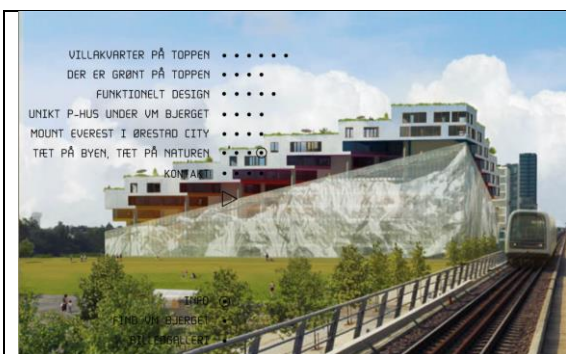
Det andre momentet Kaltenborn nevner er "adaptation", som innebærer at hytta inngår i menneskers strategier for å tilpasse seg et moderne (by)liv. Flere forskere bruker begrepet "multiple homes". Det innebærer at det å bo ikke knyttes til ett geografisk sted der man har sine røtter og "hører til", men at mennesker i stedet forflytter seg mellom flere steder og arenaer der de føler seg hjemme; *"part of an adaptation to dwelling in modernity that relies on multiple belongings between two, or possibly more, places of residence. (...) ..second home ownership allows people to dwell in and through different places, enabling them to feel connected to more than one place at the same time"* (Quinn, 2004:117-118). En slik forståelse innebærer at hytta ikke nødvendigvis oppleves som kvalitativt "bedre" enn primærboligen, men at den dekker andre behov og supplerer livet i byen. Dette samsvarer med sitatet fra magasinet "Henne" på forrige side, altså at det å ha en hytte eller en fritidsbolig gir mulighet for forandring, for å leve ut forskjellige sider ved seg selv og å oppleve tilhørighet til flere steder.

Begge teoriene forutsetter at egenskapene ved hytta og primærboligen er forskjellige – ellers ville det verken være noe poeng å flykte fra noe til noe annet eller å supplere noe med noe annet. Gjennom våre undersøkelser ønsker vi å belyse i hvilken grad teorier som de her nevnte kan forklare det fenomenet at nye

fritidsboliger ligner stadig mer på tradisjonelle eneboliger når det gjelder både størrelse og standard.

Urbane hytter – landlige hjem?

Som en del av undersøkelsen har vi sammenlignet to prosjekter, nærmere bestemt et byboligprosjekt i København (VM-Bjerget, tegnet av BIG Architects. Se: www.vmbjerget.dk) og et prosjekt med fritidsleiligheter på Oppdal (Hovdinntunet, Skaara Arkitekter. Se: <http://www.hovdinntunet.no/?side=hjem>). Det første var under bygging da undersøkelsen ble gjort, mens leilighetene på Oppdal var under planlegging og er fortsatt ikke bygget. Med utgangspunkt i arkitektenes og utbyggernes beskrivelser har vi sett nærmere på hvilke kvaliteter som er vektlagt i beskrivelser og markedsføring av de to prosjektene.

Figur 2: VM-husene består av atriumshus bygget på toppen av et parkeringshus i Ørestaden i København. Veggene i parkeringshuset er dekorert med perforerte metallplater som forestiller Mount Everest.

Figur 3: Hovdinntunet består av rekkehus og et leilighetsbygg i seks etasjer der det er integrert et solpanel i den største skrå takflaten. Prosjektet blir, hvis det blir bygget, det høyeste huset på Oppdal

Kort fortalt¹ viste studien at det er uklart og tvetydig både hva en primærbolig er og hva en fritidsbolig er, men også hva som er "urbant" og hva som "landlig". På den ene siden blir de to prosjektene markedsført med mange av de samme kvalitetene, med nærhet til sentrum og til fritidsaktiviteter, vektlegging av nabolag sosialt liv og tradisjonelle modernistiske boligidealer som lys og luft og åpenhet. Samtidig blir det vi ellers regner som "urbane kvaliteter" vektlagt ved ferieleilighetene på "landsbygda" Oppdal ved at de skulle framstå som en ramme for aktivt og sosialt liv, mens byboligene i storbyen København først og fremst blir presentert som steder for rolige og tilbaketrunkne liv.

Studien viser at forholdet mellom primærboliger og fritidsboliger er sammensatt og at det er behov for å revurdere spesielt "escape"-teorien, men også til en viss grad "adaptation"-teorien.

Resultater fra spørreundersøkelsen

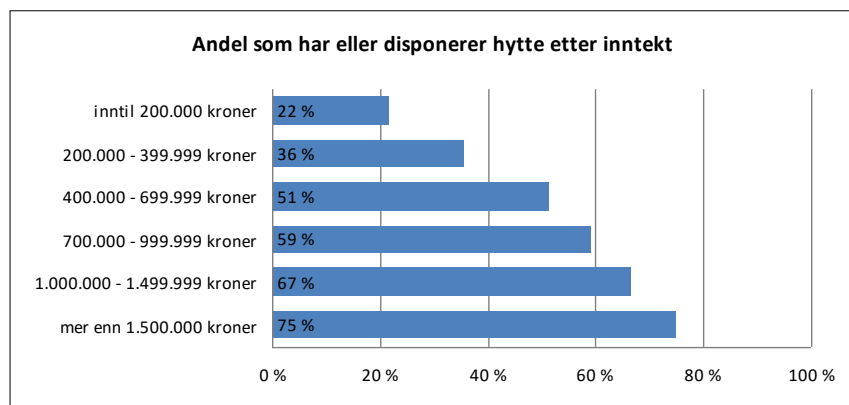
Som en del av forskningsprosjektet er det utført en spørreundersøkelse om enkelthusholdningers boliger, hytter og hyttebruk. Undersøkelsen ble gjennomført

¹ For en nærmere beskrivelse av studien, se Støa (2008)

som landsdekkende spørreundersøkelse per post med ca. 800 svar. Vi gjengir her noen av resultatene. Andel respondenter som oppgir å eie eller disponere hytte er 49 %, hvilket samsvarer med andre undersøkelser (Farstad et al., 2008).

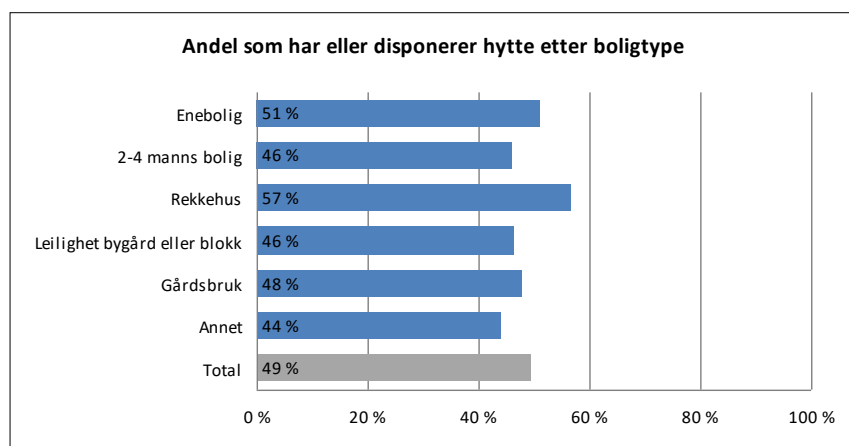
Inntekt, bolig og hytte

Figur 4 viser sammenhengen mellom husholdningsinntekt og det å eie eller disponere hytte. Ikke overraskende er resultatet at jo høyere inntekt, jo høyere andel av husholdningene disponerer hytte. Også verdien av hyttene blant dem som har hytte, øker med økende inntekt.

Figur 4: Sammenheng mellom husholdningenes bruttoinntekt og det å eie / disponere hytte.

Et utgangspunkt for forskningsprosjektet var interesse for eventuelle sammenhenger mellom folks hus og hytter. Figur 5 viser boligtype i forhold til det å disponere hytte. Selv om vi ser at det å ha hytte varierer lite med boligtype, finner vi likevel noe større hytteandel blant husholdninger som bor i enebolig eller rekkehus. Det at enebolig her scorer noe høyere enn leiligheter samsvarer med overnevnte resultat om sammenhengen mellom høy inntekt og det å ha hytte. Resultatet for rekkehus er imidlertid mindre opplagt; rekkehus er den boligtypen med størst andel beboere som har hytte, større andel enn blant beboere i enebolig. Våre data om bruk av hyttene viser dessuten at rekkehusbeboere også er de som bruker sine hytter mest. Det synes altså å være en kobling mellom det å bo i rekkehus og det å prioritere hytte. Forklaringer kan være at høy prioritering av hytte og hytteliv lettere lar seg kombinere med rekkehus enn enebolig siden det i rekkehus er mindre å passe på og bekymre seg over når man ikke er hjemme enn hva det kan være i eneboliger.

Figur 5: Andel husholdninger som har eller disponer hytte etter boligtype)

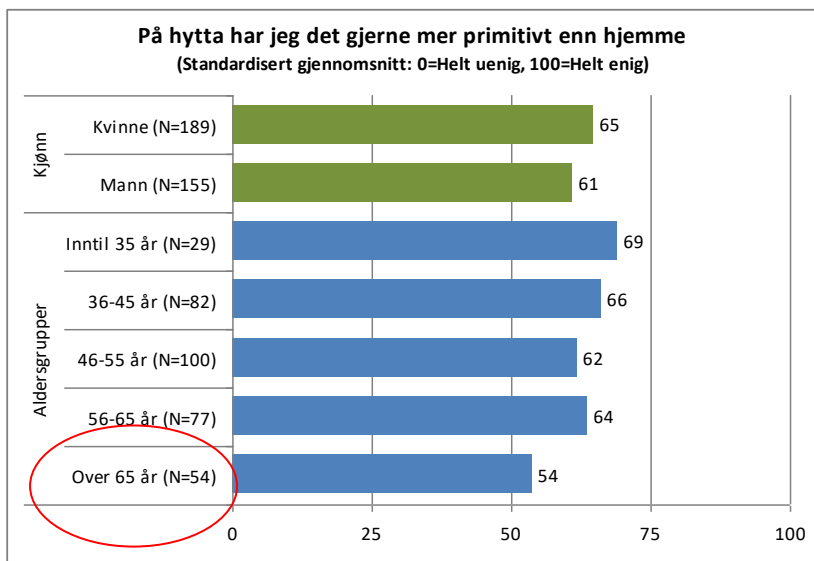
Hyttestandard

Spørreundersøkelsen omhandlet også temaet hyttestandard. Vi undersøkte blant annet i hvilken grad folk var enige i påstanden "på hytta har jeg det gjerne mer primitivt enn hjemme". Som det framgår av tabell 1, er 60 % av respondentene enige ("noe enige" eller "helt enige") i denne påstanden mens 26 % er uenige ("noe uenige" eller "helt uenige"). På bakgrunn av den høye standarden på dagens nybygde hytter (eller fritidsboliger) er det overraskende med slik overvekt mot det å ønske hyttelivet mer primitivt enn hjemme. Figurene 6, 7 og 8 viser mer detaljerte resultater rundt dette spørsmål, nærmere bestemt enighet med påstanden etter henholdsvis personalder, inntekt og utdanning. Her er det flere interessante mønstre. Man kunne tro at eldre, de som generelt er oppvokst under enklere kår enn de yngre, var mest tilbøyelige til å ville ha det enklere eller mer primitivt på hytta enn hjemme, men slik synes det ikke å være. Figur 6 viser hvordan alle aldersgrupper er enige i ønsket om å ha det mer primitivt på hytta enn hjemme, men at denne enigheten er klart lavest blant den eldste aldersgruppen. Resultatene sier ikke noe om personer endrer oppfatning over tid, altså om dagens 35-åringer vil mene det samme som dagens 65-åringer når de selv blir 65, eller om det er permanente forskjeller i holdninger mellom personer som i dag er 35 år og de som i dag er 65 år. Slike mulige mer detaljerte sammenhenger er interessante. Det viktige resultat i denne omgang er at alle aldersgrupper (dog i litt ulik grad) svarer at de ønsker det mer primitivt på hytta enn hjemme. Dette kan indikere at dagens mange store hytter med høy standard ikke har bakgrunn i absolutte ønsker eller behov hos kjøpere, men kanskje like mye har opphav i interesser hos aktørene innen bygging, salg og utvikling av hytter og hytteområder.

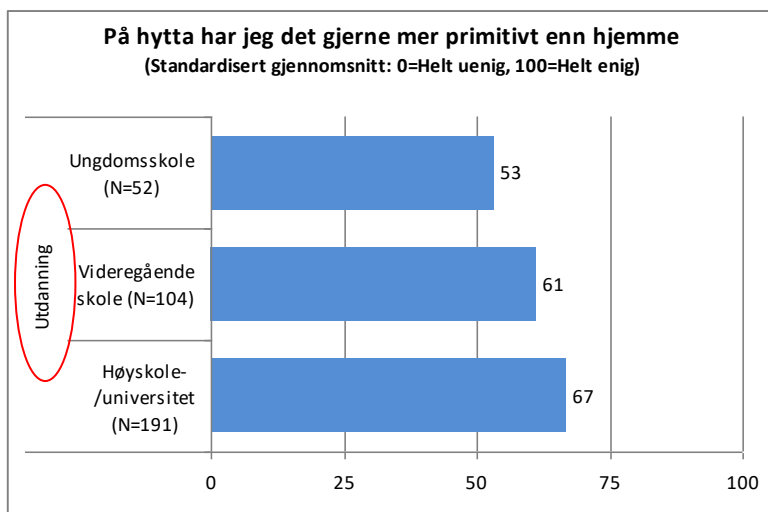
"På hytta har jeg gjerne det mer primitivt enn hjemme"	
Helt uenig	16,90 %
Noe uenig	9,10 %
Både og	12,90 %
Noe enig	27,70 %
Helt enig	33,40 %
	100 %

Tabell 1: "På hytta har jeg gjerne det mer primitivt enn hjemme". Alle svar

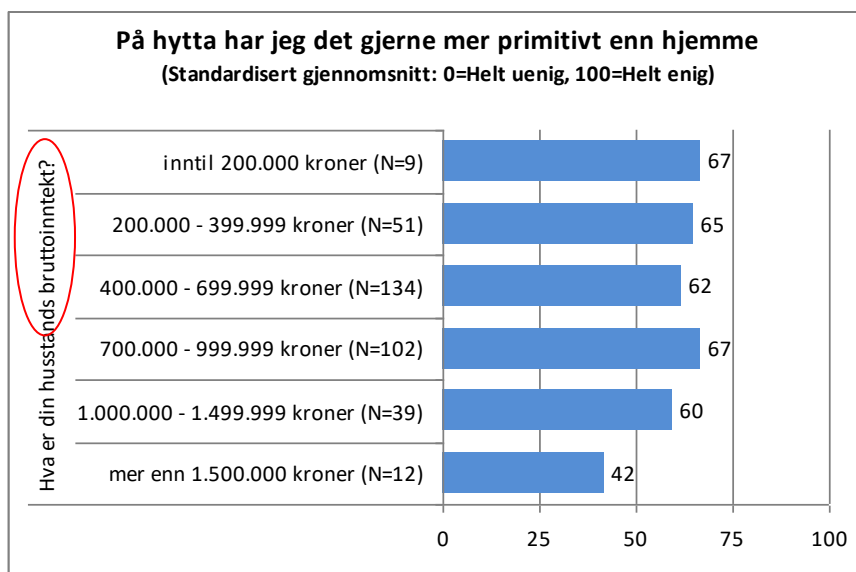
Når det gjelder inntekt og utdanning, viser figurene 7 og 8 hvordan disse forhold korrelerer omvendt av hverandre med ønsket om primitivt hytteliv; ønsket om primitiv hytte øker med høyere utdanning mens den avtar med høy inntekt. Pierre Bourdieu's teorier om at individer og grupper kan kjennetegnes ved deres kulturelle og økonomisk kapital kan være en relevant teoretisk ramme for mer detaljerte undersøkelser omkring av dette resultatet (Bourdieu, 1979 / 1995).

Figur 6: "På hytta har jeg det mer primitivt enn hjemme", - etter personalder

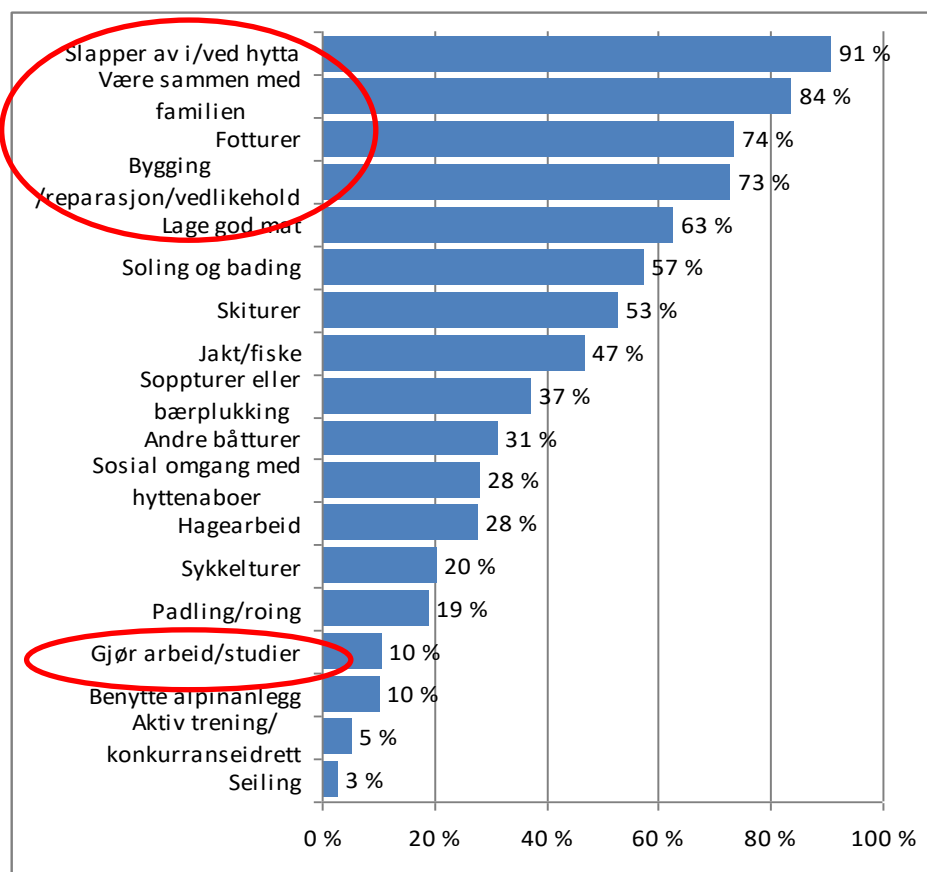
Figur 7: "På hytta har jeg det mer primitivt enn hjemme", - etter inntekt

Figur 8: "På hytta har jeg det mer primitivt enn hjemme", - etter utdanning

Hvorfor reise på hytte

Et viktig tema i forskningsprosjektet er om de nye store hyttene representerer en utvikling mot "second homes" / "multiple homes", eller om de fremdeles oppfattes som noe helt annet enn primærboliger. Kaltenborn (1998) undersøkte hvorfor folk hadde hytte. Han fant at den viktigste motivasjonen var å være nær naturen, forandring fra hverdagen og å være sammen med familie. I vår undersøkelse spurte vi om hva folk ofte gjør på sine hytter og som de anser som viktige grunner for å være på hytta. Svarene er sammenfattet i figur 9 og viser samme mønster som Kaltenborns resultater: Folk drar på hytta for å slappe av ved hytta, for å være sammen med familie, for å gå tur og for å bygge, reparere og vedlikeholde. Bare 10 % oppgir at arbeid eller studier er noe de ofte gjør på hytta. De siste tiårs store endringer er altså mer knyttet til den fysiske utformingen av hytta enn til motiver for å ha hytte eller til hva man faktisk gjør der. Det er derfor antagelig riktigere å forstå de siste års økning i hyttenes størrelse og standard som et uttrykk for vår generelle velstandsøkning enn som et fundamentalt skifte i hytteidealer eller hyttebruk.

Figur 9. Viktige aktiviteter på hytta.

Natur, hus og hytte

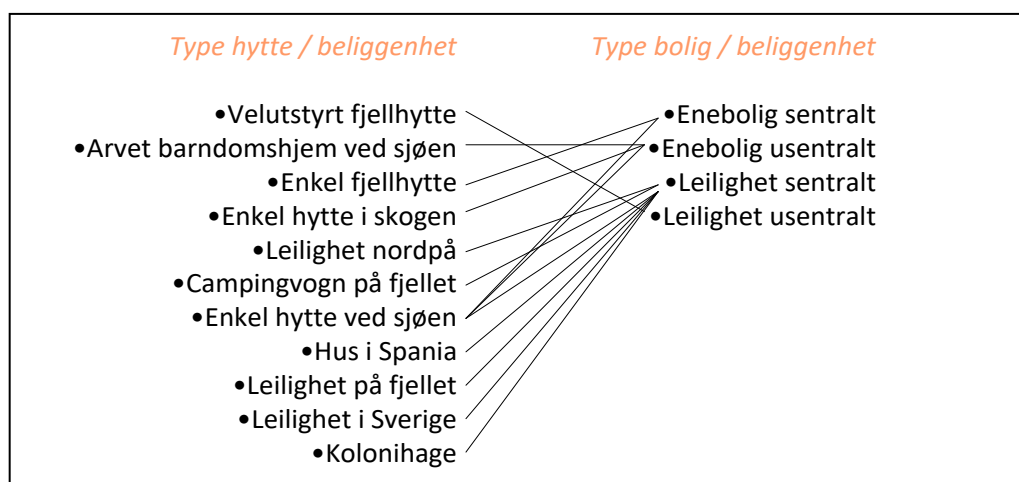
Et annet tema vi ønsket å undersøke nærmere er forholdet mellom natur/friareal hjemme og på hytta. I hvilken grad er flere og større hytter en kompensasjon for mer urbant dagligliv? Figurene 10 og 11 viser respondentenes enighet i uttalelsen "Jeg/vi ville brukt hytte mindre om jeg/vi hadde mer natur/friareal hjemme." Figur 10 viser fordeling av enighet i denne uttalelsen (alle svar) mens figur 11 viser enighet etter boligtype. For det første er det en overveldende uenighet i påstanden; hele 77 % er

uenige mens bare 16 % er enige (fig. 10). For det andre har boligtype ingen signifikant sammenheng med uenigheten (fig. 11). Selv om vi i enkeltintervjuer finner flere eksempler på personer som bevisst kombinerer bybolig uten hage med en hytte/fritidsbolig som de kan bruke ofte (noe vi kommer tilbake til), finner vi altså ikke slik prioritering som noen generell trend. Svarene fra spørreundersøkelsen tilsier at hyttebehov ikke uten videre kan reduseres ved å tilby mer natur og friarealer der folk bor. Sammenhengene mellom bolig og hytte er komplekse og resultatene indikerer at den tidligere nevnte escape-teoriens relevans for norsk hytteliv bør revurderes. Spørsmål knyttet til bolig og ulike former for natur og friarealer er også vel verdt nærmere undersøkelser og et interessant tema i denne sammenheng er naturens mulige ulike roller "hjemme" og som fritidsarena.

Resultater fra intervjuundersøkelsene

Vi intervjuet 11 husholdninger med til sammen 15 respondenter. Noen av disse representerer bosatte i sentrumsnære leiligheter i Trondheim, andre representerer to ulike hyttekonsepter, nærmere bestemt en "sjøhyttelandsby" på Stokkøya i Nord-Trøndelag og en "fjellhyttelandsby" i Oppdal. Blant informantene var det overvekt av par i 50-70 årene med voksne barn. Flere av dem var skilt og etablert på nytt med ny partner. Noen få var yngre par med hjemmeboende tenåringsbarn. Alle informantene har fast bosted i Trondheim.

Intervjumaterialet gir et mangfoldig bilde. Selv med et begrenset utvalg av informanter, er svært mange typer fritidsboliger representert. Flere husholdninger eier eller har tilgang til flere typer fritidsboliger. Mangfoldet gjelder både den fysiske hytta, dens beliggenhet og koblingen mellom primærbolig og hytte.

Figur 12: Fritidsboligtyper representert i intervjumaterialet – og forbindelse til primærbolig

Vi finner et stort spenn i oppfatninger om hvordan hytta skal se ut, om den skal være "moderne" eller "tradisjonell" og om standard og størrelse. Mange vektlegger at det skal være "enkelt" å være på hytta men legger svært ulikt innhold i dette. Det er også forskjellige syn på om hytta bør ligge langt fra folk eller om det er positivt å ha naboer i nærheten, og om hytta er en arena for sosialt samvær med familier, venner og hyttenaboer eller om den er viktig som et sted der kan man trekke seg tilbake og

være i fred. Og sist men ikke minst, er det mange ulike varianter av sammenhenger mellom hvordan folk bor og hva slags hytte de har og hvor mye de bruker den.

Samtidig som informantenes oppfatninger og prioriteringer varierer mye, er det noen temaer og generelle begrunnelser som går igjen. Eksempler på slike temaer er identitet, tilhørighet, forandring fra hverdagen, frihet og enkelhet. Begrepet "enkelt" eller "enkelhet" er spesielt interessant, både fordi det kan betraktes som en "socio-materiell" dimensjon i den forstand at det berører både sosiokulturelle aspekter og de konkrete fysiske/arkitektoniske rammer, og fordi mange forhold knyttet til "enkelthet" nå synes å være i endring i norsk hyttekultur. Som tidligere nevnt, er et resultat fra spørreundersøkelsen at mange ønsker å ha det mer primitivt på hytta enn hjemme. Intervjuene viser at begrepet "enkelt" har et sammensatt innhold. For noen betyr enkelhet at hytta kan være liten, fordi dette gir mindre å holde rent og mindre å holde orden på, og at den gjerne kan ha enkel/lav teknisk standard med færre tekniske installasjoner enn hjemme. For andre betyr "enkelt" det helt motsatte, nemlig mest mulig bekvemt, - med tekniske hjelpemidler og komfort som hjemme og dermed "et enkelt liv" fritt for manuell oppvask, vannbæring eller annet arbeid som er knyttet til primitivt hytteliv. Noen trekker også fram ønsket om lite vedlikehold som begrunnelse for at hytta skal være ny og "moderne". For andre er enkelhet knyttet til sosial omgang i betydningen at det skal være enkelt å "stikke innom" og lett å invitere. Enkelhet knyttes også til kvaliteter som ro, stillhet, "langsom tid", det å kunne senke skuldrene og legge fra seg klokka og innebærer dermed motsatsen til støy, stress, tidsklemme og "multitasking" som for mange preger hverdagslivet.

Forholdet mellom bolig og hytte

Når det gjelder spørsmålet om primærboligens betydning for hva slags hytte man har, hvordan man bruker hytta og hva slags forhold man har til den, gir spørreundersøkelsen ingen entydige svar, mens intervjuene gir et utdypende bilde av hvordan enkeltpersoner har svært ulike oppfatninger.

I intervjuene oppgir noen at det ikke er sammenheng mellom valg av bolig og valg av hytte. De sier at valg av hytte og bruk av hytte avgjøres av helt andre forhold enn "måten man bor på", og familiesituasjon og arbeidssituasjon blir nevnt som langt viktigere. Andre trekker fram at hytta er arvet, og dermed ikke noe de hadde valgt fritt.

Andre oppgir at det *er* sammenheng mellom valg av bolig og valg av hytte. Slike sammenhenger kan imidlertid være vidt forskjellige; for noen er hytta et bevisst valg om en motsats til primærboligen mens andre bevisst søker samme kvaliteter på hytta som de verdsetter hjemme.

Informanter som vektlegger forskjellene på primærboligen og hytta viser gjerne til egenskaper ved nærmiljøet / omgivelsene. Et eksempel på dette er en mann (48) som bor i en enebolig nær bysentrum og har hytte i en "hyttelandsby" på Stokkøya. Han sier: *"Jeg bor liksom litt på landet i byen, mens her på landet er det litt urbant"*. Han har hytte i et område der det er et aktivt sosialt liv både blant hyttenaboene og i

forhold til lokalbefolkningen, og der et serveringssted fungerer som et attraktivt felles samlingssted. Men det er ikke slik at den ene arenaen er "bedre" enn det andre, hus og hytte utfyller hverandre og gir muligheter til å leve ut forskjellige sider ved seg selv og til å oppnå forandring mellom hverdag og fritid. I materialet finnes det også andre typer motsetninger mellom hus og hytte, for eksempler at folk som har brukt mange år på opp-pussingsprosjekter hjemme nettopp ønsker seg en enkel hytte som trenger minimalt med vedlikehold.

Vi har også eksempler på at hytta fungerer som en kompensasjon eller en flukt fra sider ved bylivet som oppleves som negative. For noen henger dette tett sammen med måten de bor på. En informant gir tydelig uttrykk for at primærboligen ikke dekker alle hans behov og at hytta har noen av de egenskapene som han savner hjemme: *".. det er en enkelt boligstandard i TOBB leilighet (...) det gir meg en sånn silo følelse – jeg blir litt inneklemt i en byleilighet.. Så det å få komme ut i frisk luft og et fritt område, det er veldig viktig for meg"* (mann, 61). Andre beskriver hvordan hytta gir mulighet for å "slippe unna" noen av ulempene ved å bo i en bygård: *"..det at du hører naboen om lørdagskvelden kommer hjem fra byen og sånn da. Så kommer de kl. 03 om natten og gjaller i gangene her med høye stemmer og så våkner du. Der har du vinduet åpent på soverommet og så kvitrer det så fint med fugler i trærne."* (mann, 63) Selv om hytta for enkelte kan kompensere for ulemper eller mangler i hverdagslivet, tilsier intervjuene at hytte som "noe annet" enn boligen handler mer om avveksling og forandring enn om "flukt" fra byen.

Det er dessuten noen som søker de samme kvalitetene på hytta som de har hjemme. De som bruker "marka" aktivt hjemme liker også turer både sommer og vinter på fjellet. De som søker fred og ro på hytta, kan prøve å oppnå det samme i sin faste bolig: *"Det er stille og fredelig der vi bor (...). Vi prøver å få det tilpasset hele livet – det vi opplever på [hytta]"* (kvinne, 43).

Et av spørsmålene vi reiste innledningsvis, var om måten vi planlegger byer og boliger kan påvirke behovet for og omfanget av hytter. Selv om spørsmålet kan synes spekulativt, er troen på en slik sammenheng ikke fremmed blant planleggere. Den kommer for eksempel til uttrykk i høringsutkastet til *Planprogram Brøset – En klimanøytral bydel*, Trondheim kommune september 2009: *"God kvalitet på grøntområder har potensial til å redusere behovet for å reise ut av nærmiljøet for å få tilfredstilt "daglige" behov for sosialt samvær, rekreasjon og fysisk aktivitet."* (Trondheim kommune, 2009)

Noen få av de vi snakket med har bevisst valgt en kompakt boform fordi de har hytte. Men *ingen sier at de ville brukt hytta mindre (eller mer) dersom de hadde bodd annerledes*. Det finnes altså ikke noe grunnlag i vårt materiale for å si at vi gjennom å planlegge urbane boligområder med bedre tilgang på grøntarealer, mer private hager, bedre støyskjerming osv, kan vi bidra til at folk får mindre behov for å dra på hytta. Det er imidlertid mange andre gode grunner til å styrke fokus på bedret bokvalitet i byene våre – blant annet med tanke på alle som faktisk ikke har tilgang på hytte. Og uansett, hvis tilgang på hytte gjør at flere kan tenke seg å bo sentralt og på relativt liten plass, blir kanskje det totale miljøregnestykket ikke så ille.

Mulige strategier mot en mer bærekraftig hyttekultur?

Det å ha tilgang på hytte eller fritidsbolig oppleves generelt som positivt, det betyr økt livskvalitet og oppleves som helsebringende både fysisk og mentalt. Spørsmålet er hvordan det er mulig å opprettholde disse kvalitetene uten at det får for store negative konsekvenser for miljøet.

Så langt indikerer våre undersøkelser noen tema som bør kunne gi grunnlag for å utvikle en mer bærekraftig hyttekultur, dette gjelder blant annet hyttestørrelse, mer miljøvennlig "drift" av hytta og generell miljøbevissthet.

Flere av våre informanter er opptatt av at hytta ikke skal være for stor. For noen trekkes det til og med fram som fordel at hytta liten, fordi dette sparer arbeid når det gjelder både renhold og vedlikehold. Flere av hytteeksemplene viser at lite areal ikke behøver ikke gå på bekostning av vanlige "hyttegleder". Mindre areal vil gi miljøgevinst både fordi det krever mindre ressurser å bygge og ved at det kreves mindre energi til oppvarming. Dersom man ikke har ubegrenset med oppvarmingskapasitet, kan en liten hytte om vinteren være mer komfortabel enn en stor. Hyttestørrelse kan dessuten være en viktig faktor med tanke på å redusere landskapsinngrep. Her ligger det utfordringer og muligheter både for planleggere, grunneiere, arkitekter og hytteprodusenter.

Selv om de fleste svarer at de gjerne kan ha det mer primitivt på hytta enn hjemme, vil mange ha god teknisk standard og høy komfort på hytta, det vil si innlagt varmt og kaldt vann, wc og dusj, elektrisitet og mulighet for tekniske hjelpemidler som komfyr, vaskemaskin og oppvaskmaskin. Energibruk knyttet til dette er foreløpig i liten grad problematisert i hyttesektoren (Johnsen, 2009). Dette betyr at det kan ligge et stort potensial i å redusere energibruken til drift av hytter gjennom tekniske tiltak som vi kjenner fra byggebransjen ellers. Dette gjelder alt fra ekstraisolering og valg av oppvarmingssystemer og energikilder til systemer for strømstyring og for stengning av vann slik at det ikke er nødvendig å ha varme stående på når hytta ikke er i bruk.

Miljø og miljøbevissthet kommer lite til uttrykk i intervjuene. På direkte spørsmål er det riktignok noen som nevner tema som avløp, kildesortering og etterisolering, men uten at dette er koblet til en tydelig miljøbevissthet: *"Vi har ikke spesifikt tenkt på miljøbiten. Men vi begynte å prøve å kompostere litte grann og sånne ting, og vi søppelsorterer"* (mann, 63)

Tidligere studier (bl.a. Holden, 2007) viser at mange som er opptatt av å ta miljøvennlige valg i hverdagen, "tar fri" fra slike vaner i fritiden. Enkelte av våre informanter underbygger dette: *"Vi har ikke en sparepære på hytta, mens hjemme har jeg vært kjempestram. Kastet ut alt som er overflødig og satt inn sparepærer. Fyker rundt og passer på å slukke lys og sånn, men her har jeg faktisk ikke en eneste sparepære. Det må jeg huske på neste gang."* (Kvinne, 71)

Selv om hyttene som nå bygges tilsier at folk ønsker store hytter med høy tekniske komfort og i liten grad er opptatt av miljøkonsekvensene av dette, finnes det elementer i vårt materiale som er mer løfterike når det gjelder miljøet. Dette går

blant annet på betydningen av "enkelhet" og det at flere informanter synes å være mindre opptatte av store hytter enn hva dagens hyttebygging tilsier. Det at folks forhold til hytter er et sammensatt fenomen i kontinuerlig endring, kan bety at det også finnes muligheter for å påvirke innholdet i norsk hyttekultur. Kanskje er det mulig å konstruere nye former for "normalitet" i hyttesektoren gjennom nytenkende arkitektoniske løsninger. Et eksempel på dette er Stokkøya sjøsenter, et konsept med kompakte og arealeffektive hytter og med serveringsstedet "Strandbaren" som fungerer som møtested for hyttefolk og lokalbefolkning. I tillegg finnes det hotellrom med plass til gjester. Prosjektet ble først møtt med skepsis men har blitt meget populært og har fått mye positiv oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt. Realisering av slike innovative eksempel på mer bærekraftig hyttekultur, kan gjennom å påvirke den generelle oppfatningen av gode hyttekvaliteter ha positiv effekt langt utover sitt eget direkte bidrag.

Figur 13 og 14: "Sjøhyttelandsby" på Stokkøya i Nord-Trøndelag. Tegnet av Pirll arkitektkontor 2003-2006. Se: <http://www.pir2.no/prosjekter/hytter-hosnasand/> Foto: Eli Støa

Referanser:

- Bourdieu, P (1979 / 1995): *Distinksjonen: en sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax
- Farstad, M., Rye, J.F. og Almas, R. (2008): *Fritidsboligfenomenet i Norge*. Trondheim: NTNU, Norsk senter for bygdeforskning
- Gurigard K., Christensen T., Bak U.H. (2004) *Energi og miljøriktig fritids- og turistbygging – sluttrapport, Oppland-, Hedmark-, og Buskerud Fylkeskommune*. Enova og Miljøverndepartementet
- Hall C M & D K Müller (2004): "Introduction: Second Homes, Curse or Blessing? Revisited" in C. M. Hall and D K Müller (eds) (2004): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*. Channel View Publications
- Holden, E & I Norland (2004): *SusHomes. En undersøkelse av husholdningers forbruk av energi til bolig og transport i Oslo-området*. ProSus Report 3/04, University of Oslo
- Holden, E (2007): *Achieving Sustainable Mobility*. Aldershot: Ashgate
- Kaltenborn, Bjørn (1998):
- Johnsen, Tove Krogstad (2009): *Hytteliv og energi*, Masteroppgave NTNU
- Norris, M & N Winston (2009): "Second home owners in Ireland: compensating, investing or retiring?" Paper presentert på ENHR-2009, Praha
- Quinn, B (2004): "Dwelling Through Multiple Places: A Case Study of Second Home Ownership in Ireland" in C. M. Hall & D K Müller (eds) (2004): *Tourism, Mobility and*

Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground Channel View Publications

SSB (2008a): Bygg sette i gang. Fritidsbygninger. Tal, bruksareal, gjennomsnittleg bruksareal. 1983-2008 http://www.ssb.no/emner/10/09/byggeareal_tab/t-09.html

SSB (2008b): Fullførte bygg. Fritidsbygninger. Tal, bruksareal, gjennomsnittleg bruksareal. 1983-2008 http://www.ssb.no/emner/10/09/byggeareal_tab/t-20.html

SSB (2008c): Fullførte bygg. Gjennomsnittleg bruksareal pr. leilegheit, i ulike bygningstypar. m².¹ 1983-2008 http://www.ssb.no/emner/10/09/byggeareal_tab/t-18.html

SSB (2009): Antall fritidsbygninger per januar 2009
<http://www.ssb.no/emner/10/09/bygningsmasse/tab-2009-03-13-04.html>

Støa, E (2008): "Urban cottages – rural homes? Challenges towards a more sustainable residential culture and the role of architecture" i *Nordisk Arkitekturforskning* 3/2008.

Trondheim kommune (2009): *Planprogram Brøset – En klimanøytral bydel*. Høringsutkast.

Taugbøl et. al. (2000): *Hyttebygging i Norge – En oppsummering og vurdering av ulike miljø- og samfunnsmessige effekter av hyttebygging i fjell- og skogtraktene i Sør-Norge*, Norsk Institutt for Naturforskning (NINA), Oppdragsmelding 709